

Reakcija stanovništva na neželjenu intervenciju u okolni prostor¹

Nataša Lončar-Butić
Zagreb, Hrvatska

Milan Župančić
Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Ivan Magdalenić
Pravni fakultet - Studijski centar za socijalni rad, Zagreb, Hrvatska

SAŽETAK U članku su izneseni rezultati sociološkog istraživanja očekivanih utjecaja i posljedica izgradnje Tvornice opeke Croaton i eksploatacije sirovine (glinokopa) na lokalnu sredinu, a prije svega na kvalitetu života žitelja Kraljevečkih Novaka i Sesveta, rubnih dijelova zagrebačke urbane regije. Istraživanje je provedeno u sklopu šire studije o utjecaju izgradnje ove tvornice na okoliš, i to kvalitativnim metodama: analizom stručne literature; analizom dokumentacije, prostornih planova i statističke građe; razgovorima s lokalnim stanovnicima, predstavnicima mjesne samouprave, predstavnicima investitora, te stručnjacima-planerima zaduženima za prostorno planiranje ovog područja; promatranjem na terenu sa sudjelovanjem.

Autori su utvrdili da je i u ovu intervenciju u prostor uključeno više aktera s različitim interesima i videnjima posljedica rada tvornice. Stanovnici uže sredine (Kraljevečkih Novaka) najslabije su informirani i imaju najmanji utjecaj u odnosu na one koji su donosili odluke. Slično vrijedi i za predstavnike mjesne samouprave (Gradska četvrt Sesvete Grada Zagreba). U obadva ova aktera prevladava zabrinutost i predviđanje loših posljedica vezanih za rad ove tvornice. Nasuprot tome, investitor tvornice očekuje uglavnom pozitivne efekte, i to kako u pogledu

Copyright © 2002 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu - Institute for Social Research of Zagreb.
Sva prava pridržana - All rights reserved.

¹ Ovaj je članak nastao preradom elaborata »Sociološka studija o utjecaju Tvornice termoblok opeke Croaton u Kraljevečkim Novakima na uvjete života lokalnog stanovništva«, što su ga autori izradili po narudžbi Hidroinženjeringa d.o.o. iz Zagreba, kao dio osnovne studije »Croaton – Tvornica termoblok opeke – Studija o utjecaju na okoliš«. Elaborat je izrađen i predan naručitelju u veljači 2002. godine.

rada tvornice tako i glede mogućih posljedica na okoliš i život u obližnjem naselju.

Ključne riječi: izgradnja tvornice, informiranost aktera, moć u odlučivanju, utjecaj na okoliš, kvaliteta života lokalnog stanovništva, sukob interesa.

Primljeno: 27. svibnja 2002.

Prihvaćeno: 25. lipnja 2002.

1. Uvod

Investitora svake veće gradnje zakon obvezuje na izradu studije o njezinu utjecaju na okoliš. Ove studije počivaju na pretpostavci: većina potencijalnih posljedica planiranog zahvata je predvidiva, pa se zato unaprijed mogu planirati i zahvati koji će neželjene posljedice svesti na najmanju moguću mjeru. Posebno treba predvidjeti posljedice po život okolnog stanovništva.

Brojna su istraživanja pokazala da je u svaku veću intervenciju u prostor uključeno više različitih aktera (sudionika) sa zasebnim interesima, položajem i moći u procesu donošenja odluka. Međutim, samo neki od njih imaju utjecaj, kapital, znanje, informacije i sl., a druge skupine koje time ne raspolažu, najčešće lokalno stanovništvo, na dnu su hijerarhije odlučivanja i mogućnosti ostvarivanja svojih interesa.

Predmet ovoga istraživanja su mišljenja i stavovi samo nekoliko osnovnih aktera jednoga takvog procesa, najuže povezanih s planiranom izgradnjom i utjecajima koje ona donosi: mišljenja stanovnika iz neposredne okolice, predstavnika zaposlenika tvornice u izgradnji i njezine uprave (investitora), predstavnika mjesne samouprave te stručnjaka - prostornih planera.

Studija je stručne naravi, a njezini su rezultati imali biti primijenjeni u vrednovanju utjecaja investicijskog projekta na okoliš. Studija počiva na znanstvenim metodama i načelima, te na istraživanjima iz sociologije prostornog planiranja. U njoj su zahvaćeni »procesi u tijeku«, dakle situacija o kojoj su već donesene relevantne odluke, jer se na lokaciji nove tvornice već duže vrijeme odvija slična proizvodna aktivnost (eksploatacija gline).

1.1. Predmet i cilj istraživanja

Predmet sociologijske studije jesu očekivani utjecaji i posljedice što ih izgradnja Tvornice termoblok opeke Croaton i eksploatacije sirovine može izazvati u socijalnoj sredini.

Pod »socijalnom sredinom« u prvom se redu razumijeva naselje Kraljevečki Nova-ki, uz koje su tvornica i glinokop locirani, na rubnom, istočnom dijelu grada Se-svete. Predmet studije je, dakle, utjecaj tvornice i glinokopa na kvalitetu svakod-

nevnog življenja lokalnih stanovnika. Pri tome nismo ispitivali sve dimenzije kvalitete življenja, što je vrlo široko područje, nego one elemente koji su uže povezani s planiranim investicijskim projektom.

1.2. Metodologija

Metodologija ovog istraživanja - sukladno općem metodologijskom pristupu u sociologijskim istraživanjima - uvjetovana je ciljem, predmetom-sadržajem, tipom i vremenom njegove provedbe.² Drugim riječima, ova je studija izvedena primjenom kvalitativnih metoda, jer je kvalitativan pristup najprimjereniji uskoj, specifičnoj sredini, i posebnoj temi. Korištene su ove posebne metode: analiza stručne literature; analiza dokumentacije, prostornih planova i statističke građe; razgovori s mjesnim (lokalnim) stanovnicima; razgovori s ostalim akterima; promatranje na terenu sa sudjelovanjem. S metodologijskog stajališta bitno je istaknuti da je istraživanje akcijskog tipa: istraživači u njemu nisu bili samo ispitivači nego su aktivno sudjelovali u neposrednim događanjima.

1.3. Prostorni i demografski okvir istraživanja

Nova Tvornica termoblok opeke Croaton i polje eksploatacije sirovine (glinokop) locirani su na sjevernom rubnom dijelu Kraljevečkih Novaka.

To uže područje, kao i cijeli sesvetski kraj, bilježi snažnu demografsku i socijalnu dinamiku, koja se ogleda u velikom porastu i promjeni socioekonomske strukture stanovništva u kraćem razdoblju. Sesvete su nekada bile manje prigradsko naselje i lokalno trgovište u istočnoj zoni grada Zagreba, a danas su upravno, prostorno i socioekonomski integrirane u organizam velikoga grada. Sesvete su brzo rasle i slijedile trend ekspanzivnoga populacijskog rasta Zagreba u 20. stoljeću, ali s nešto drugačijom vremenskom dinamikom u zadnje dvije-tri decenije. Naime, dok je Zagreb kao cjelina u zadnjem razdoblju rastao smirenije, dotle Sesvete upravo u to vrijeme ekspandiraju.

Naselje Sesvete brojilo je 1910. godine svega 409 stanovnika, do 1931. naraslo je na 717 žitelja, a 1961. imalo ih je 2.358, da bi kasnije doživjelo pravi demografski »bum« i dostiglo 43.112 stanovnika u zadnjem popisu stanovništva (2001.). To je posljedica i njegova znatnoga prostornog proširenja i »gutanja« obližnjih naselja. Ekspanzivnom porastu stanovništva pridonijeli su blizina Zagreba i dobra prometna povezanost s njime, atraktivnost prostora za izgradnju obiteljskih kuća i drugi faktori.

Slično vrijedi i za Kraljevečke Novake. Malo selo sa svega 172 žitelja 1961. godine, od kojih se gotovo polovina bavila poljoprivredom, Kraljevečki Novaki u na-

² Metodologija izrade sociologijskih studija u sklopu cjelovite studije ispitivanja i vrednovanja utjecaja investicijskog projekta na okoliš i kakvoću življenja mjesnog stanovništva drži se opće poznatom, ali autori tih studija uvijek iznalaze konkretna rješenja i temeljem vlastitog istraživačkog iskustva.

redna tri-četiri desetljeća postaje veliko naselje, odnosno od 1992. godine stambena zona grada Sesvete, jer je tada, kao i druga obližnja naselja, izgubilo status samostalnosti i postalo dijelom Sesveta.

Ne ulazeći u analizu demografskih kretanja, navodimo samo nekoliko važnijih podataka o dinamici porasta stanovništva u posljednjem međupopisnom razdoblju (1991.-2001.) koji potvrđuju prethodne konstatacije. Tablica 1. pokazuje tok toga procesa u Sesvetama kao Gradskoj četvrti (ona prostorno pokriva bivšu općinu Sesvete), u gradu Sesvete te u naselju Kraljevečki Novaki (izraz »naselje« ovdje rabimo u kolokvijalnom smislu).

Tablica 1.
Broj stanovnika Sesveta i Kraljevečkih Novaka, prema popisima 1991. i 2001.

	1991.	2001.	Indeks 2001./1991.
Gradska četvrt Sesvete	45.772	57.170	124,90
Naselje Sesvete	32.654	43.112	132,03
Kraljevečki Novaki	973	1.345	138,23

Pripomena: Podaci za Gradsku četvrt i grad Sesvete preuzeti su iz publikacija Državnoga zavoda za statistiku Republike Hrvatske (prema novoj popisnoj metodologiji), a za Kraljevečke Novake uzeti su iz internih tablograma izrađenih u Gradskom zavodu za planiranje razvoja i zaštitu okoliša Grada Zagreba.

Od sve tri prostorne cjeline, najbrže su rasli Kraljevečki Novaki. U njima je, u samo deset zadnjih godina, stanovništvo poraslo za gotovo 40%. I to govori da je u pitanju stambeno atraktivno područje, a koliko je dopušteno prognozirati, trend brzog rasta nastavit će se i u idućem razdoblju. Naime, prema zapažanjima na terenu i iskazima anketiranih žitelja, u naselju se u vrijeme izrade ove studije gradilo stotinjak novih kuća.

Ovo naselje (osim nekih njegovih dijelova) ima dobru komunalnu infrastrukturu - vodovod, kanalizaciju, plin, telefon, i to većinom izgrađenu i uvedenu zadnjih desetak godina. Mještani rado ističu da su to najvećim dijelom financirali oni sami, i to »dok su još postojale mjesne zajednice«. U novijem periodu javljaju se problemi preopterećenosti infrastrukturne mreže, jer su se na nju priključili mnogi novi korisnici, a kako oni nisu sudjelovali u financiranju njezine izgradnje, osjeća se izvjesna napetost između »starih« i »novih« mještana. Međutim, društveni je standard nepovoljniji. Naselju najviše nedostaju osnovna škola i dječji vrtić, a nema ni ambulante. Djeca idu u školu u Sesvete, autobusima javnog prijevoza, a i za ostale usluge mještani su upućeni na to mjesto. U planu je izgradnja osnovne škole u obližnjim Sesvetskim Selima, ali je terminski plan neizvjestan.

Većina ispitanika percipira Kraljevečke Novake kao ugodno i poželjno mjesto stanovanja. Naselje je urbanistički uređeno, ima poljoprivrednih i zelenih površina, a

na rubovima se prostiru šume u kojima je doskora bilo zanimljivih biljnih i životinjskih vrsta.

2. Pogled iz Tvornice *Prigorka*

2.1. Prethodna napomena

U *Prigorki* (investitoru nove tvornice, odnosno pogona) obavljena su dva odvojena razgovora: prvi, s članom Uprave zaduženim za proizvodnju, a drugi, s predsjednikom i jednim članom Zaposleničkog vijeća. Jedan od članova jest, a drugi nije član sindikata, ali su obojica izabrani s »liste zaposlenika« (tj. nije ih predložio sindikat).

U oba razgovora dio pitanja sadržajno je bio jednak ili vrlo sličan. Odgovori člana Uprave i predstavnika Zaposleničkog vijeća na većinu pitanja bili su visoko suglasni, iako među njima nije bio moguć nikakav dogovor, jer je razgovor s članovima Zaposleničkog vijeća obavljen neposredno nakon razgovora s članom Uprave. Osim toga, nitko nije bio unaprijed upoznat s predviđenim sadržajem razgovora.

2.2. Razgovor o stanju u poduzeću

Prema suglasnim procjenama člana Uprave i članova Zaposleničkog vijeća, od oko 160 zaposlenih (po 80-ak u proizvodnji i administraciji, pri čemu potonja obuhvaća i zaposlene u marketingu, distribuciji proizvoda i drugim zajedničkim i pomoćnim službama), njih oko 80% stanuje u bližoj okolici, tj. na području gradskog javnog prijevoza, odnosno unutar kruga s polumjerom 20 km. Većina ih živi u istočnom dijelu Zagreba – u Dubravi i Sesvetama, te na području Dugoga sela. Predviđa se da će nakon početka rada novoga pogona, postotak tih radnika biti najmanje jednak, ili još veći (čak do 90%). Prema izjavama članova Zaposleničkog vijeća, nitko se od zaposlenih, pored rada u poduzeću, ne bavi iole ozbiljnije poljoprivredom (osim obrade vrta i možebitne okućnice). Zadnjih nekoliko godina nije bilo ni većih otpuštanja, a niti veće spontane fluktuacije radnika.

Radnici su upoznati s planom izgradnje novog pogona. Informacije dobivaju »u hodu«, a dio ih je bio i neposredno angažiran u dosadašnjoj izgradnji. Reakcije na izgradnju su povoljne: mlađi i obrazovaniji nastaviti će raditi svoje sadašnje poslove, a niže kvalificirani bit će preusmjereni na druge poslove, ili zadržani u proizvodnji crijepa koja se, barem privremeno, planira u starom pogonu. Osim toga, dio će ih biti angažiran na »raspremi« i sanaciji staroga pogona (član Uprave rabi termin »rekultivacija terena«) te u distribucijskom centru čija se gradnja također planira. Star(ij)ih je radnika malo. Uprava ne planira otpuštanja radnika vezana uz pokretanje proizvodnje u novom pogonu.

Očekivanja u pogledu sigurnosti zaposlenja i zarade u novom pogonu obostrano su optimistična, tj. i člana Uprave i članova Zaposleničkog vijeća. Predstavnici za-

poslenika navode da su plaće i do sada bile redovito isplaćivane, a predstavnik poduzeća napominje da se poduzeću neće isplatiti otpuštati radnike već i zbog troškova njihova predstojećeg doškologovanja za novu tehnologiju. Štoviše, najavljuje i povišenje prosječnih plaća na nešto više od 500 eura. Ipak, predstavnici zaposlenika spominju stanovito strahovanje NKV-radnika, za koje u novom pogonu neće biti radnih mjesta. S druge strane, navode nekoliko pozitivnih primjera sadašnjeg zbrinjavanja (premještanjem na druge poslove) starijih radnika koji više nisu mogli ispunjavati zahtjeve svojih ranijih radnih mjesta. Članovi Zaposleničkog vijeća također spominju da je do sada bilo sporadične fluktuacije radnika uglavnom na najtežim fizičkim poslovima (slaganje opeke i sl.).

Očekivanja u svezi s uvjetima rada i sigurnosti na radu u novom pogonu još su (i opet obostrano) optimističnija. Ni u starom pogonu nije bilo profesionalnih oboljenja, a zadnjih nekoliko godina nije bilo niti nesreća na radu, osim nekoliko banalnih nezgoda – poput pada cigle na nogu i sl., te jednog zahvaćanja radnika strojem (prije tri-četiri godine, bez ozbiljnijih posljedica, samo s ogrebotinama). Higijensko-zdravstveni i sigurnosni uvjeti u novom pogonu bit će znatno bolji (teških fizičkih poslova praktički neće biti, neposredan pristup stroju bit će omogućen, a fotoelementi će automatski zaustavljati stroj ako mu se radnik približi na nepropisan način). Svi stručni radnici doškolovat će se za novu tehnologiju, i to dijelom u samog dobavljača opreme (u Njemačkoj), a dijelom uz rad. Predviđeno je, prema izjavi radničkih predstavnika, i zakonom propisano obrazovanje za siguran rad (vjerojatno putem prikladnih predavanja u radnom vremenu).

Na posebno pitanje članovi Zaposleničkog vijeća ustvrđuju da oni izražavaju stavove i mišljenja većine radnika, osobito proizvodnih (administrativnih se ova problematika uglavnom ne tiče), uz ponovno spominjanje nešto veće rezerve ili nepovjerenja starijih (kojih nema mnogo), te stanovitu zabrinutost nekvalificiranih radnika u pogledu potrebe za njihovim radom u novom pogonu, odnosno njihova premještanja na druge poslove.

2.3. Pogled na reakcije okolnog stanovništva

Članovima Zaposleničkog vijeća nisu poznate nikakve negativne reakcije okolnog stanovništva na izgradnju novog pogona. Naprotiv, spominju da je na otvaranju radova na izgradnji pogona bilo – pored službenih gostiju - i »pozitivno zainteresirane publike« iz neposredne okolice. U svoje ime oni izražavaju spremnost da, u slučaju potrebe, pred »susjedstvom« zagovaraju opravdanost gradnje novog pogona.

O »imidžu« poduzeća u njihovim neposrednim okružjima (tamo gdje stanuju) i eventualnoj povezanosti vlastitoga društvenog statusa s radom u ovom poduzeću, nemaju posebnih spoznaja, jer je »tempo života suviše brz a da bi se s rođacima i susjedima stiglo razgovarati i o tome«. Osim toga, kažu, »u uvjetima visoke nezaposlenosti i neredovitih plaća (u Republici Hrvatskoj danas) najvažnije je biti zaposlen i redovito primati plaću, pa već i zbog toga treba biti lojalan poduzeću koje ti to omogućuje«.

Član Uprave također navodi kako do sada nije bilo posebnih konflikata s okolnim stanovništvom, osim »normalnih« sporova o cijeni zemljišta prilikom otkupa.³ Iako poduzeće nije posebno informiralo vlasnike zemljišta, oni »već više od 20 godina znaju da su na gliništu«. Kontakti s okolnim življem bili su uglavnom posredni, preko tijela vlasti i lokalne samouprave (bivše općine Sesvete). Današnje Vijeće Gradske četvrti Sesvete nema praktički nikakvih ovlasti, pa se sada kontakti odvijaju preko upravnih tijela Grada Zagreba.

Predstavnik poduzeća vjeruje da će okolno stanovništvo podržati projekt nove tvornice, u prvom redu zato što očekuju nova radna mjesta, a njih će, iako u velikom broju, i biti.

Do sada je otkupljen manji dio zemljišta, i to od 30 do 40 vlasnika, računajući i bivše društveno poduzeće *Agrocentar*. U budućnosti su opet mogući sporovi o cijeni (»vlasnici nas pokušavaju uvjeriti da se radi o građevinskom zemljištu, iako u Prostornom planu jasno piše da na tom terenu nije dopuštena nikakva gradnja«). Na jednom dijelu predviđenog glinokopa tijekom 90-ih godina 20. stoljeća bespravno je izgrađeno 50 do 100 stambenih objekata. U poduzeću još ne razmišljaju o njihovom otkupu i raseljavanju stanovništva, jer imaju dovoljno zemljišta, a preostalo će otkupljivati postupno kako bi u svakom trenutku imali rezerve za petogodišnju proizvodnju. Osim toga, smatraju da je bespravna gradnja problem lokalnih vlasti, jer im je još 1984. godine odobrena koncesija za cijeli teren na kome su utvrđene rezerve gline.

Problem transporta uključuje po oko 15 ulazaka i izlazaka kamiona s repromaterijalom i gotovim proizvodima dnevno (transport sirovine izvan kruga tvornice, odnosno glinokopa, u novim uvjetima neće biti potreban). U poduzeću preferiraju izgradnju izlaza direktno iz tvornice na autocestu.

Nova tehnologija je, ističe član Uprave, potpuno čista: neće biti ni buke, ni prašine, ni bilo kakvih štetnih emisija u zrak. Jedini je problem povećani promet teških kamiona.

Predstavniku poduzeća nije poznato da je neposredno uz novu tvornicu, odnosno glinokop, »park-šuma«. On tvrdi da je prije riječ o divljem deponiju, nego o ikakvom »parku«, ali je poduzeće spremno taj problem, ako on doista postoji, riješiti u dogovoru s urbanistima. O eventualnim kompenzacijama lokalnoj zajednici u poduzeću nisu posebno razmišljali. Član Uprave ističe mogućnost sadnje drveća sjeverno od kuća, u ulici neposredno uz tvornicu, čime bi se formirala nova zelena površina. U slučaju korištenja glavne naseljske ulice za transport repromaterijala i gotovih proizvoda, smatra normalnim da poduzeće sudjeluje u njezino održavanju.

O tome od koga se u okruženju može očekivati najviše problema, u poduzeću se nije posebno razmišljalo, osim o mogućem »cjenjkanju« s vlasnicima zemljišta.

³ Otkup na sadašnjem terenu počeo je 70-ih godina 20. stoljeća, i to temeljem odluke tadašnje Općine Sesvete o eksproprijaciji.

Dio terena (sadašnji glinokop) koji tvornica neće otkupiti, nakon prestanka eksploatacije mogao bi se vratiti ranijim vlasnicima, dakako uz prethodnu sanaciju (rekultivaciju), za što se može upotrijebiti i dio otpadnoga građevinskog materijala. O »vraćanju u prvobitno stanje« prostora sadašnje (stare) Tvornice *Prigorke* za sada ne razmišljaju, jer postoje planovi (još nedefinirani) za njegovu novu namjenu - proizvodnju crijepa, ili distribucijski centar za proizvode nove tvornice.

3. Reakcije stanovništva

3.1. Stavovi lokalnog stanovništva

Razgovor je obavljen sa stanovnicima koji žive neposredno uz novu tvornicu (Friganova ulica) ili u ostalom dijelu Kraljevečkih Novaka, te s nekolicinom osoba iz Sesevetskih Sela (gdje se nalazi stari pogon *Prigorke*), odnosno s nekolicinom vlasnika zemljišta na predviđenom eksploatacijskom području uz novi pogon.

Posve je očito da na sadašnje reakcije okolnih stanovnika snažno utječu, s jedne strane, njihova različita dosadašnja negativna iskustva s *Prigorikom* (čak do unatrag 20-ak godina), a s druge, nezadovoljstvo općim stanjem u užoj i široj lokalnoj sredini, tj. Gradskoj četvrti Sesvete (barem onoga njezina istočnog dijela koji su donedavna pokrivala naselja Kraljevečki Novaki i Sesevetska Sela). To nezadovoljstvo proizlazi iz osjećaja zanemarenosti i perifernosti toga područja u rješavanju svakodnevnih potreba i problema društvenog i komunalnog standarda. Čak bi se moglo reći da se u nekim reakcijama (primjerice, u višekratnom spominjanju »nefunkcioniranja pravne države«) odražava i nezadovoljstvo ukupnim stanjem u zemlji.

Građani uglavnom ne govore odvojeno o novoj tvornici i glinokopu, nego ih promatraju jedinstveno; štoviše, neke se njihove primjedbe odnose na širi sklop problema cijeloga područja Gradske četvrti Sesvete.

3.1.1. Glavni izvori nezadovoljstvu

Najčešće (i »najžešće«) primjedbe na gradnju novoga pogona jesu:

- »nitko nas ništa nije pitao; s nama su predstavnici bivše vlasti i *Prigorke* zadnji puta razgovarali (na Zboru građana) još krajem 70-ih godina, a i tada je bilo govora samo o glinokopu, a ne i o preseljenju, odnosno doseljenju tvornice«;
- tvornica je došla »na gotovo« što se tiče komunalija, »sve smo to mi sami izgradili i platili (voda, kanalizacija, telefon, plin), a oni su se samo priključili«;
- kapacitet komunalne mreže nije predviđen za tvornicu, nego samo za potrebe stanovništva (»priključak *Prigorke* na vodovod već izaziva slab pritisak vode u kućama neposredno uz tvornicu«);
- zbog kopanja gline nastao je dubok jarak neposredno iza kuća u blizini tvornice, jer nije poštivana minimalna udaljenost od 40 metara, i to ne samo od

- dvorišta nego i od kuća; jarak je produžen sve do šume, istočno, čime je presječen i stari poljski put;
- izgradnjom nove tvornice presječen je još jedan stari seoski put između Kraljevečkih Novaka i Popovca, a time je znatno produžen put i do groblja u Markovu polju;
 - prostor glinokopa i nove tvornice nije ograđen, a kako se u jarku nastalom na iskorištenom dijelu glinokopa skuplja voda u kojoj se djeca ljeti kupaju bez nadzora, može doći i do nesreće;
 - zbog eksploatacije gline devastirana je stara šuma (park-šuma) i uništena lokalna fauna (»nekad je tu bilo čak i jelena, a sada nema ničega osim par fazana«);
 - glinokop se nalazi na najljepšem dijelu Kraljevečkih Novaka, zbog čega opada atraktivnost cijeloga područja;
 - uz spojnu cestu između sadašnjega glinokopa i stare tvornice, u park-šumi, počeo se formirati divlji deponij otpada, zbog čega dolazi i do incidenata između lokalnog stanovništva (iz Kraljevečkih Novaka i Sesevetskih Sela) i onih koji dovoze smeće. Na sve ove primjedbe *Prigorka* nije reagirala. Inspekcija je došla tek na zahtjev građana i tada je nešto smeća uklonjeno. Nekada je postojala rampa koja je onemogućavala pristup šumi i dovoz smeća, a sada je uklonjena (»i ta je industrijska cesta izgrađena nelegalno«);
 - glavna ulica u naselju (koju je izgradila bivša Mjesna zajednica) građena je za opterećenje od najviše 5 tona, a njezina je širina (dovoljna i za kamione) uvjetovana time što je riječ o glavnoj ulici Novaka, u koju se »slijevaju« sve pokrajnje ulice;
 - transport repromaterijala i gotovih proizvoda kroz naselje, kako izričito naglašavaju stanovnici, nipošto ne dolazi u obzir i oni su se takvom transportu, kažu, spremni suprotstaviti i na drastičan način, čak i jače nego kad su spriječili provoz gline od sadašnjega glinokopa do stare tvornice. Razlozi protivljenju su brojni: cesta nije predviđena za tolike terete (pa bi se mogla urušiti kanalizacija), učestali promet ugrozio bi sigurnost stanovništva (nekoliko stotina djece prelazi preko te ceste!), stvarala bi se nepodnošljiva prašina, odnosno blato, buka itd.;
 - žitelji ulice uz tvornicu (Friganova ulica) boje se klizanja zemljišta i rušenja kuća, utoliko više što su svega nekoliko kilometara udaljeni od epicentra čestih potresa - Kašine (strah je potenciran činjenicom: prilikom zadnjeg potresa, prije 10-ak godina, presušili su bunari duboki 25 metara, što i jest bio neposredan poticaj za izgradnju vodovoda);
 - prijevoz gline kamionima uz samu ogradu dvorišta u Friganovoj ulici destabilizira tlo, te prijeti urušavanjem;
 - iskorišteni dio glinokopa već godinama stoji nesaniran, a otpatke od cigle prodaju, umjesto da ih koriste za zatrpavanje nastalih rupa. I dio humusa prodan je, kako kažu okolni stanovnici, za sanaciju deponija u Jakuševcu (»čime *Prigorka* misli rekultivirati teren?«). Od obećanog zelenog pojasa nema ništa. (»A kad je INA na tome prostoru svojedobno tražila naftu, prostor probne bušotine saniran je tako da se danas niti ne primjećuje, a i za vrijeme bušenja

- oni su napravili takav pristupni put - na drvenim trupcima - da nije nastala nikakva šteta na zemljištu.«);
- »okolni stanovnici od *Prigorke* nisu dobili ništa osim problema, pa više ne vjerujemo nikakvim obećanjima, čak ni ugovorima«;
- u neposrednoj blizini glinokopa (prema Popovcu) nađena je termalna voda, i pitanje je ne bi li njezina eksploatacija bila društveno korisnija od ove tvornice;
- »čija je zapravo zemlja na dijelu glinokopa koji se još ne koristi? Hoće li ekspropirano zemljište biti denacionalizirano?«;
- stanovnici Friganove ulice ističu da su oni na taj teren došli prije *Prigorke*, a sada će, kažu, ostati izolirani od ostalog dijela naselja (»bit ćemo otok«). Smatraju da im u takvoj situaciji na tome mjestu nema budućnosti, da ih se na grub način tjera da prodaju kuće i odu, jer nemaju nikakve zaštite;
- stanovnici Kraljevečkih Novaka pitaju koliko će u novoj tvornici biti radnih mjesta za njih (»a ne samo za one iz Dubrave i Dugog Sela; sada u *Prigorki* radi samo jedan čovjek iz Novaka, a dvojica-trojica su u njoj zaslužila mirovinu«).

Razvidno je da između Tvornice *Prigorka* i njezina okružja (osobito stanovnika Kraljevečkih Novaka) postoji oštar sukob interesa u pogledu izgradnje nove tvornice i eksploatacije gline na predviđenom prostoru: građani se protive i nastavku radova na novoj tvornici i daljnjoj eksploataciji glinokopa. Motreći najoptimističnije, može se reći da sukob postoji »za sada«, ali veliko nepovjerenje građana prema svim dobronamjernim porukama iz *Prigorke* ne daje mnogo nade da bi se taj sukob mogao lako i brzo prevladati. Posve je očito da protivljenje građana toj gradnji ima najmanje dva uzroka: negativna iskustva s *Prigorkom*, i opće nezadovoljstvo stanjem u lokanoj sredini, pa i šire - u Gradskoj četvrti Sesvete, Gradu Zagrebu i Republici Hrvatskoj u cjelini.

Mogući put za uspostavljanje povjerenja građana prema *Prigorki* morao bi uključiti:

- što hitniju sanaciju iskorištenog dijela glinokopa i otklanjanje počinjenih šteta u prostoru (rekultivacija, osiguranje šume od daljnje devastacije, adekvatno osiguranje kuća u Friganovoj ulici, ponovna izgradnja barem jednoga od dva presječena poljska puta i sl.);
- strogo pridržavanje svih zakona i drugih propisa koji uređuju ovu problematiku (pribavljanje građevinske dozvole, poštivanje normi zaštite okoliša ...);
- što potpunije i što neposrednije informiranje građana o svim planovima *Prigorke* koji na ikoji način zadiru u život stanovnika Kraljevečkih Novaka i Sesvetskih Sela;
- odustajanje od svakog poteza koji bi dodatno iritirao građane (na pr., jasno izraženo odustajanje od korištenja glavne naseljske ulice za teretni promet);
- zapošljavanje barem nekoliko radnika iz najbližeg okruženja, tj. iz Novaka;
- pokazati neku »gestu dobre volje« prema najbližem okruženju (primjerice, donaciju za dovršenje društvenog doma, sponzorstvo nad nekom lokalnom sportskom ili kulturnom udrugom i sl.).

3.2. Stavovi i mišljenja lokalne samouprave

U teritorijalnoj podjeli Grada Zagreba, Gradska četvrt Sesvete jedna je od 17 jedinica mjesne samouprave.

Gradska četvrt je najniža razina teritorijalnog organiziranja stanovnika u Gradu, budući da manje teritorijalne jedinice na razini naselja, a to su mjesni odbori (umjesto bivših mjesnih zajednica) nisu još institucionalno formirani. Mjesna samouprava brine o zajedničkim problemima, potrebama i interesima stanovnika na svojem teritoriju i predlaže njihovo rješavanje gradskim vlastima.

Pretpostavili smo da mjesna samouprava, kao najniži oblik lokalnog organiziranja građana i mjesto neposredne komunikacije s njima, dobro poznaje stanje i probleme na svom prostoru te da može meritorno ocijeniti promjene i utjecaje koje gradnja Tvornice termoblok opeke, i uz nju eksploatacija gline, može donijeti u lokalnoj sredini i u gradskoj četvrti. To je bila i osnovna tema razgovora s predsjednikom Vijeća gradske četvrti i s još nekoliko predstavnika mjesne samouprave.

Sugovornici su na početku razgovora istakli neke osnovne razvojne probleme i potrebe gradske četvrti, kao i one »male« s kojima se stanovnici susreću u užoj životnoj sredini. Na prvom mjestu upozorili su na vrlo brzi porast broja stanovnika, većinom zbog doseljavanja, te na rast stambene gradnje. Za tim rastom znatno zaostaje opremanje naselja komunalnom infrastrukturom (po tome su najlošije opremljena četvrt u Gradu Zagrebu) i institucijama društvenog standarda. Osobito se ističe preopterećenost osnovnih škola. Planirana gradnja dviju škola, od kojih bi jedna bila u blizini Kraljevečkih Novaka, tek će omogućiti održanje postojećeg standarda. Takvo stanje, naravno, izaziva pritisak građana za rješavanjem ovih problema.

Sugovornici su upozorili i na status mjesne samouprave, kojim nisu potpuno zadovoljni. Prema zakonskim propisima mjesna samouprava nema ovlasti, što znači niti prava odlučivanja o neposrednom zadovoljavanju potreba građana. Jedino što ona može jest davanje mišljenja i prijedloga gradskim vlastima. Zbog centraliziranog upravljanja Gradom, a to znači i financijama, mjesna samouprava nema financijskih sredstava kojima bi samostalno raspolagala i financirala izgradnju komunalnog i društvenog standarda na svom teritoriju. Ni minimalnim sredstvima ne mogu financijski pomoći »obične«, male akcije koje građani samoinicijativno pokreću na uređenju uže životne sredine. Također napominju da se »niz stvari događa mimo njih, a oni o njima nisu niti obaviješteni«. Ispada da se mjesna samouprava svodi »samo na pokriće i amortizer građana prema gradskim vlastima«.

Drugi problem na koji sugovornici ukazuju jest raskorak između stalnog porasta stanovništva i nedostatka radnih mjesta. Veliki proizvodni pogoni, radi globalnih promjena u ekonomskom sistemu, ili su prestali s radom, ili su znatno smanjili broj zaposlenih. Iako raste broj obrtnika, oni ne mogu opsegom zapošljavanja supstituirati manje i veće industrijske pogone. Zato predstavnici mjesne samouprave podržavaju otvaranje novih radnih mjesta na području Sesveta.

O izgradnji nove tvornice gotovo nemaju nikakvih informacija (o tehnologiji, proizvodnim kapacitetima, zaštiti okoline ...), i »nitko nas nije pitao ni za kakvo mišljenje«. Najviše znaju o dosadašnjoj građevinskoj djelatnosti *Prigorke* na izgradnji stanova (čime se ona prestala baviti prije oko osam godina), jer novi stanovnici povećavaju nedostatnost (opterećenost) pratećih sadržaja (osnovne škole, vrtića, cesta, kanalizacije ...). Prve konkretne informacije o novoj tvornici mještani su dobili tek od istraživača koji su vodili ovaj razgovor. S aspekta otvaranja novih pogona i povećavanja zapošljavanja, ovu su investiciju pozitivno ocijenili.

Što se tiče utjecaja tvornice na okolinu i lokalno stanovništvo, sugovornici upozoravaju na emisije koje će u proizvodnji odlaziti u zrak sagorijevanjem velikih količina plina, te na prašinu. Mišljenja su da suvremena tehnologija koju će investitor uvesti, sama po sebi ne garantira da neće biti negativnih posljedica po okoliš. Već imaju loša iskustva s »kafilacijom« koja je uvezla suvremenu tehnologiju, ali ne primjenjuje mjere zaštite i propise o utjecaju na okolinu, pa otpadne vode ispušta direktno, bez filtracije, u potok Črnec, što izaziva nesnosan smrad te zagađuje vodotok i tlo.

S određenom primjesom nepovjerenja sugovornici govore i o glinokopu na sjevernom dijelu Kraljevečkih Novaka, iz kojeg se sirovina za sada odvozi na lokaciju stare tvornice. Pritom navode da na području Sesveta već postoji više eksploatacijskih polja mineralnih sirovina s kojima imaju negativna iskustva. Kopovi se ne saniraju kako je to propisano, pa ostaje devastirani prostor. Primijetili su da i glinokop u okolici stare tvornice *Prigorke*, koja radi već desetinama godina, još nije saniran ni uređen. Također su upozorili da je, prilikom javne rasprave o Prostornom planu, velik broj građana iznio primjedbe da su glinokopi, uz sječa šuma, glavni uzrok devastacije okoliša.

Sugovornici misle da investicijskim projektom obvezno treba predvidjeti kako će se sanirati rupe od kopanja gline, tj. kako će se zemljište dovesti u prvobitno stanje, a ne »da ostanu kaverne«. Ove rupe, kao i kanali koje tvornica kopa oko naselja, mogu izravno ugroziti životnu sigurnost stanovnika. Posebnoj su opasnosti izložena djeca koja se u rupama, kada se napune vodom, mogu utopiti. Zato traže da se između naselja i glinokopa ostavi zaštitni pojas širine 50 - 100 metara kojega bi trebalo urediti i na njemu zasaditi drveće.

Upozoravaju da se negativne posljedice u lokalnoj sredini mogu očekivati i od prometa koji će se za potrebe tvornice odvijati kroz naselje. Uostalom, stanovnici su već jednom protestirali dok se kroz naselje vozila glina za staru tvornicu, tj. prije nego što je izvan naselja izgrađen novi spojni put između *Prigorke* i gliništa. Mišljenja su da je glavna ulica u naselju isključivo stambena, te da po gabaritima nije predviđena za teška teretna vozila. Također, teretna vozila uništavaju asfalt, ostavljaju blato i prašinu i stvaraju buku. U takvoj se situaciji postavlja pitanje tko će cestu čistiti i održavati. Osim toga, i izlaz iz naselja na glavnu prometnicu Zagreb - Dugo Selo nije prometno riješen za velika teretna vozila (premalen je radijus križanja). U svakom slučaju, teretni promet nepovoljno bi utjecao na svakodnevne uvjete života lokalnog življa. Najpovoljnije rješenje, drže sugovornici, bilo bi da Tvornica za svoje potrebe sagradi direktan priključak na autocestu.

Spoznaja o eventualnim konfliktima između Tvornice i lokalnih stanovnika oko otкупа zemljišta, naši sugovornici nisu imali. Smatraju da je to privatni i tržišni odnos između dvije zainteresirane strane, što nije u nadležnosti mjesne samouprave.

Predstavnici mjesne samouprave očekuju da investitor u izvedbi investicijskog projekta primijeni sve propisane mjere očuvanja i zaštite okoliša i društvene sredine, te da se ne narušavaju osnovni uvjeti svakodnevnog kvalitete življenja građana. Izjavljuju da će u odnosima između tvornice i građana i eventualnim konfliktima, oni zastupati interese građana, što i jest njihova osnovna uloga.

Vjerujemo da bi u ovom kontekstu bilo korisno da investitor, u cilju stvaranja dobrih »susjedskih odnosa« u lokalnoj sredini, informira mjesnu samoupravu o svojim namjerama i projektu, budući da je mjesna samouprava osnovni institucionalni okvir lokalnih stanovnika, te organizator javne rasprave o spomenutoj »Studiji o utjecaju na okoliš«.

4. Mišljenja stručnjaka

O mogućim promjenama i posljedicama koje u prostoru može izazvati izgradnja tvornice i uz nju eksploatacija gline, razgovarali smo i sa stručnjacima nadležnima za prostorno planiranje i zaštitu okoliša na ovom području u Gradskom zavodu za planiranje razvoja i zaštitu čovjekova okoliša. Oni su ukazali na neke aspekte koji se tiču odnosa planiranih namjena i sadržaja u prostoru, prenamjene prostora i mjera zaštite.

Stručnjaci obavještavaju da je lokacija na kojoj se gradi tvornica, u *Prostornom planu grada Zagreba* definirana za proizvodnu namjenu izvan građevinskog područja. Time je, s aspekta prostorne dokumentacije, usklađena namjena prostora sa sadržajem koji se u njemu planira realizirati. Ono na što stručnjaci pri tome upozoravaju jest da proizvodni proces trebaju udovoljiti svim propisanim mjerama zaštite, kako se ne bi stvarale negativne posljedice za okoliš (šume, poljoprivredne površine, podzemlje), ali i za svakodnevne uvjete života i zdravlje okolnih stanovnika.

Drugi uvjet koji investitor s prostornog aspekta treba ispuniti jest način transporta gotovih proizvoda iz tvornice i sirovina potrebnih u proizvodnji. Prostorni planeri napominju da je prometno rješenje sastavni dio lokacijske dozvole. Oni smatraju da bi promet trebalo riješiti na način koji neće stvarati smetnje stanovnicima Kraljevečkih Novaka u svakodnevnom životu, te da ovakva vrsta prometa nije primjerena stambenom naselju.

Mnogo veće i važnije promjene u prostoru, prema predviđanjima stručnjaka, nastat će već započetim procesom kopanja gline i namjeravanom budućom još intenzivnijom eksploatacijom na velikom području. *Prostornim planom Grada Zagreba*, na prostoru sjeverno od naselja, simbolom (E2), označeno je da je to samo područje na kojem postoje mineralne sirovine, tj. područje na kojem postoji mo-

gućnost istraživanja mineralnih sirovina. Nije ucrtana nikakva granica niti istraživačkog niti eksploatacijskog polja, zato što prema planiranoj namjeni to područje nije predviđeno za eksploataciju, tj. kopanje gline. Prema *Prostornom planu*, na tom području postoje poljoprivredne površine u kategoriji »vrijednog zemljišta«, šume, te građevinsko područje.

Iz navedenog je vidljivo da između namjena površina prema *Prostornom planu* i granice eksploatacijskog polja kojim raspolaže investitor (odobrenje koncesije za eksploataciju gline datira iz 1984.), postoje neusklađenosti. Stručnjaci napominju da je ova problematika kompleksna, te da postoji više razina i aspekata s kojih je treba sagledati.

Što se tiče razine dokumentacije, svaka prenamjena poljoprivrednih i šumskih površina zahtijeva suglasnost i dozvolu nadležnih institucija. Stručnjaci također upozoravaju da je za svaku eksploataciju mineralnih sirovina potrebno izraditi studiju o utjecaju na okoliš, koja je u ovom slučaju zasebna studija i odvojena od studije za izgradnju tvornice.

Drugi aspekt koji je planerima važan jest kako će se sanirati neko eksploatacijsko polje i koja je konačna namjena takvog prostora, tj. kako će se eksploatacijsko polje privesti konačnoj namjeni. U tom kontekstu stručnjaci navode i negativne primjere na prostoru Grada Zagreba, u kome postoji već velik broj lokaliteta na kojima se eksploatiraju mineralne sirovine (kamenolomi, šljunčare, glinokopi). Iskopi se obavljaju i na mjestima gdje to prostornim planovima nije dopušteno, a niti jedan prostor nije saniran i ureden na način kako bi to prema propisima trebalo učiniti. Tako se, pod pritiskom različitih interesa, mijenja struktura namjene prostora, uništava okoliš i prirodne vrijednosti. Često se radi o vrlo kvalitetnim gradskim prostorima koji ostaju devastirani i neupotrebljivi za druge namjene i urbane sadržaje! Jedan od takvih primjera je i stari glinokop kraj Tvornice *Prigor-ka*, koji još uvijek nije saniran i rekultiviran. U sukobu različitih interesa u prostoru, žale se stručnjaci, prostorni planovi i propisi o zaštiti okoliša imaju najmanju moć da prostor zaista i štite.

U slučaju eksploatacijskog polja Novačica (uz Tvornicu Croaton), drže stručnjaci, može se očekivati više posljedica koje bi mogle negativno utjecati na okoliš i lokalnu sredinu. Prvo ističu da je to, sagledavajući cjelovito njegov položaj i prostorne karakteristike, vrlo kvalitetan gradski prostor, a ta će kvaliteta biti narušena. Također će biti devastiran i cjelokupan krajolik, koji još uvijek ima autotona obilježja.

Sljedeća posljedica jest ukidanje poljoprivrednih površina i šuma, a da se predviđena konačna namjena ovoga prostora ne zna. Budući da nemaju uvida u cjelovitu dokumentaciju o namjeravanom zahvatu u prostoru, stručnjaci sami postavljaju pitanje - postoji li projekt sanacije, postoje li etape sanacije, na koji način će se sanacija izvoditi, te je li predviđena konačna namjena prostora?

Velik dio »markice« na kojoj je predviđen glinokop sada je obrubljen šumama, koje su *Prostornim planom* i *Zakonom o šumama* zaštićene. Stručnjaci upozora-

vaju da u pojasu 50 metara od ruba šume nije dozvoljena nijedna aktivnost, što znači niti odlaganje iskopa. Veliki i duboki iskopi u blizini šuma mogu izazvati poremećaj podzemnih voda i drugih faktora, što bi imalo negativne posljedice na šume. Posebno ističu da je šuma zapadno od predviđenoga glinokopa *Prostornim planom* zaštićena u kategoriji »park-šume«. Na temelju *Plana* nadležna gradska institucija (Gradski zavod za zaštitu prirode i spomenika kulture) provodi proceduru zaštite, tj. propisuje mjere zaštite i način ponašanja.

Predviđeno eksploatacijsko polje ima velik obuhvat i jednim dijelom prelazi preko već izgrađenih kuća u naselju Kraljevečki Novaki, kao i preko *Prostornim planom* određenog neizgrađenoga građevinskog područja. Stručnjaci napominju da je funkcija *Plana* da brine o razvoju naselja, tako da planirano građevinsko područje predstavlja prostornu mogućnost za taj razvoj. Stoga bi bilo logično, smatraju oni, da se eksploatacija ne širi na planovima određena građevinska područja. Ako bi se glinokop približavao kućama, nužno je poštovati propis o minimalno 40 metara udaljenosti od objekta.

5. Zaključci

Istraživanje provedeno na lokalnim stanovnicima pojedinačno (iz Kraljevečkih Novaka) i predstavnicima njihove mjesne samouprave (Gradska četvrt Sesvete), na predstavnicima zaposlenih i Uprave *Prigorke* (investitor nove tvornice), te stručnjacima-planerima zaduženima za prostorno planiranje ovog područja, o mogućim posljedicama izgradnje Tvornice Croaton i uz nju eksploatacije sirovine (glinokopa) na lokalnu sredinu, pokazalo je da su zabilježena mišljenja i stavovi aktera o ovoj temi u nekim aspektima slična, a u nekima različita. Nalazi istraživanja ukazuju da razlike proizlaze iz konkretnog problema i položaja koji pojedini akteri imaju u procesu odlučivanja o planiranoj investiciji. Pri tome se pokazalo, kao i u nizu prethodnih sličnih istraživanja, da najmanje moći da odlučuju o svojoj životnoj okolini imaju lokalni stanovnici i njihova mjesna samouprava, koja je u postojećem teritorijalno-političkom ustroju bez ikakvih ovlasti.

Prva sličnost u mišljenjima aktera odnosi se na informiranost. Svi oni, osim naravno predstavnika *Prigorke*, koja je investitor nove tvornice, nemaju skoro nikakvih informacija, ili nemaju dovoljno informacija o tome što će se graditi i proizvoditi, kako će to izgledati u prostoru, kako će tvornica utjecati na lokalnu sredinu, te kako će se već nastale posljedice sanirati. Investitor opet nije informiran o stavovima stanovnika. U navedenoj situaciji istraživači su imali ulogu informatora među različitim akterima, što ukazuje na akcijski tip ovoga istraživanja.

Što se tiče mogućih posljedica planirane investicije na kvalitetu svakodnevnog življenja stanovništva, istraživanje pokazuje da među akterima postoji latentan sukob koji bi mogao prerasti i u manifestan ukoliko se ne poduzmu propisane mjere zaštite. U tome se mišljenja investitora razlikuju od mišljenja ostalih aktera: *Prigorke* ne očekuje nikakve probleme niti negativne posljedice planirane investicije, kako u samoj tvornici tako i na lokaciji gdje se ona gradi - očekuje pozitivne učinke, što je i logično.

Za razliku od planova i mišljenja investitora, reakcije drugih aktera nisu tako optimistične. Dapače, ostali akteri izrazili su sumnje i nepovjerenja u investiciju, a lokalno stanovništvo veliko nezadovoljstvo i ogorčenje. Zapravo, jedina pozitivna posljedica investicijskog projekta, kako je vidi mjesna samouprava, jest otvaranje novih proizvodnih pogona, odnosno otvaranje novih radnih mjesta.

I stanovnici i stručnjaci, zajedno s mjesnom samoupravom, govore o mogućim negativnim utjecajima na okolinu: emisiji u zrak nastaloj sagorijevanjem velikih količina plina, ispuštanju ostalih tvari iz proizvodnog procesa kao što su prašina i otpadne vode, teretnom prometu kroz naselje, ugrožavanju pješaka i dr. Sugovornici također očekuju velike posljedice i probleme u naselju i prostoru oko njega iz već započetoga kopanja gline, i iz namjeravane buduće još intenzivnije eksploatacije na velikom poljoprivrednom - šumskom i građevinskom području.

Na osnovi nalaza istraživanja moglo bi se zaključiti da, osim konflikata u prostoru oko različite namjene površina, najžešći sukob interesa postoji između investitora - Tvornice *Prigorka*, i lokalnih stanovnika. Zbog posljedica koje već imaju i još očekuju, stanovnici se protive kako nastavku izgradnje nove tvornice tako i daljnjoj eksploataciji glinokopa. Protivljenje stanovnika ima najmanje dva uzroka: prvo, dosadašnja negativna iskustva s *Prigorkom*, i drugo, opće nezadovoljstvo stanjem u lokalnoj sredini ali i šire.

Posve je jasno da *Prigorka* ne može utjecati na uvjete života u Gradskoj četvrti Sesvete, a pogotovo ne u Zagrebu i državi, ali bi svakako u realizaciji svojih planova trebala poštivati sve zakonske propise koji reguliraju ovu problematiku, informirati lokalno stanovništvo i mjesnu samoupravu o svojim namjerama, te se potruditi oko stvaranja »dobrosusjedskih odnosa«, o čemu smo u ovome radu iznijeli više konkretnih preporuka.

Ovo, jedno u nizu sličnih istraživanja, pokazalo je nekoliko osnovnih pravilnosti: 1. neinformiranost lokalnih stanovnika i mjesne samouprave o akcijama što se poduzimaju na njihovu terenu; 2. međusobno nekomuniciranje aktera; 3. najmanju moć lokalnih stanovnika u procesu odlučivanja; 4. mjesna samouprava je bez ikakvih ovlasti u odlučivanju.

Nataša Lončar-Butić
Zagreb, Croatia

Milan Župančić
Institute for social research in Zagreb, Zagreb, Croatia

Ivan Magdalenić
Social Work Studies, Faculty of Law, Zagreb, Croatia

The Residents' Reaction to An Undesirable Intervention Into the Surrounding Space

Summary

In this paper the authors present findings of the sociological research into the expected effects and consequences of building »Croaton« brickworks factory and also of the exploitation of raw material (claypit) on the local environment and primarily, on the quality of living of residents of Kraljevečki Novaki and Sesvete, fringe areas of the Zagreb urban region (Kraljevečki Novaki - former autonomous settlements and the parts of the town Sesvete today). The research was carried out as part of a wider study about the impact of factory construction on the environment. The following qualitative methods were used: the analysis of professional literature; the analysis of documentation, space plans and statistical data; interviews with local residents (residents of the immediate neighbourhood), representatives of local self-government, representatives of factory investors, expert planners responsible for space planning of the area; and field observations with participation.

The authors have established that in this intervention into space as well, there are several interest groups (social actors) included, with various views about the effects of factory operations. Residents of the immediate neighbourhood of Kraljevečki Novaki have at their disposal the least amount of information and the least influence compared to decision-makers. The same applies to the representative of local self-government (Urban district Sesvete of the City of Zagreb). Both groups have expressed concern and predicted adverse effect relating to the operations of the proposed factory. Contrary to that, factory investors expect mainly positive results, both in respect of factory operations and the possible effect on the environment and life in the nearby settlement.

Key words: factory construction, public awareness, power in decision-making, environmental impact, quality of living of the local residents, conflict of interests.

Received on: 27th May, 2002

Accepted on: 25th June, 2002

Nataša Lončar-Butić
Zagreb, Croatie

Milan Župančić
Institut de Recherches sociales à Zagreb, Zagreb, Croatie

Ivan Magdalenić
Étude sur le travail social, Faculté de Droit, Zagreb, Croatie

La réaction des habitants sur l'intervention indésirable dans l'espace environnant

Résumé

Dans cet article les auteurs présentent les résultats de leur recherche sociologique sur les effets attendus et les conséquences de la construction de l'usine de briques «Croaton» et de l'exploitation des ressources d'argile sur la population locale. Cela se rapporte avant tout sur la qualité de vie des habitants de Kraljevečki Novaki et Sesvete, des quartiers périphériques de la région urbaine de Zagreb. La recherche fait partie d'une plus large étude sur les effets de la construction de l'usine sur l'environnement. On a employé des méthodes qualitatives: analyse de la littérature experte; analyse de la documentation, des plans d'espace et des informations statistiques; conversations avec les suivants: la population locale, les représentants du conseil municipal, les délégués des financiers, et les experts-urbanistes chargés d'aménagement de l'espace de cette région; et finalement la méthode d'observation sur le terrain avec participation.

Les auteurs ont établi que cette intervention dans l'espace inclut plusieurs groupes (acteurs sociaux) de différents intérêts et perceptions des conséquences à propos de l'opération de cette usine. Les habitants du voisinage immédiat de Kraljevečki Novaki sont munis de très peu d'informations et exercent peu d'influence comparé avec ceux qui décidaient, comme d'ailleurs les représentants du conseil municipal (Le quartier Sesvete, La ville de Zagreb). Chez les deux groupes domine le souci, une préoccupation et l'expectation de mauvaises conséquences en ce qui touche au fonctionnement de cette usine de briques. Au contraire, au sujet de possibles conséquences négatives sur l'environnement et sur la vie dans le voisinage immédiat, les expectations des financiers de l'usine sont en général positives.

Mots-clés: la construction de l'usine, la connaissance des faits, le pouvoir de décider, l'impact sur l'environnement, la qualité de vie de la population locale, la conflictualité des intérêts.

Reçu: le 27 mai 2002
Accepté: le 25 juin 2002